

BOEKEN

DE MORGEN • WOENSDAG 26 MAART 2014

MILAN KUNDERA wordt 85 én verrast met nieuwe roman >4-5

Olga Grjasnowa legt in haar debuutroman de gevaren van blind nationalisme bloot

‘Mensen geloven in Blut und Boden’

De Duitse schrijfster Olga Grjasnowa woonde als kind in Azerbeidzjan toen de Armeniërs er werden vervolgd en vermoord. Ze hield er een afkeer van wij-zij-denken aan over. ‘Buren kunnen plots elkaars hoofd afhakken. Er komt een ongelooflijke agressie vrij.’ Fleur Speet

Olga Grjasnowa

Olga Grjasnowa (°1984) verhuisde op twaalfjarige leeftijd van Bakoe, Azerbeidzjan, naar Duitsland. *Een Rus is iemand die van berken houdt* is in elf talen vertaald. Grjasnowa kreeg er de Anna Seghersprijs, de Klaus Michael Kuhne-prijs en het Herman Lenz-stipendium voor. Ze leeft van haar schrijven en verblijft momenteel een maand in het Amsterdam Writer's Residence.

et is een goede grap. Wanneer we klaar zijn met het interview, kunnen we de deur niet meer uit. De vriend van Olga Grjasnowa heeft ons zonder er erg in te hebben opgesloten in

de schrijversresidentie van het Nederlands Letterenfonds. En dat terwijl Grjasnowa's debuut, *Een Rus is iemand die van berken houdt*, in alle opzichten gaat over uitbreken, vrij zijn, je ontworstelen aan iedere begrenzing. Zelfs de titel knipoogt naar vastpinnende stereotypen: zoals Hollanders klompen dragen, houden Russen van berken. Grjasnowa's hoofdpersoon, de in Azerbeidzjan geboren tolk Masja, gaat nationalistische vooroordelen te lijf nadat haar vriend is overleden en ze in Israël een nieuw bestaan probeert op te bouwen. Maar ze botst daar op meer hokjesgeest dan er heerste in het Berlijn waar ze vandaan kwam.

Vorige week liet een Nederlands politicus een menigte scanderen dat zij minder Marokkanen in Nederland wil: uw boek raakt aan de actualiteit.

"Angstaanjagend is dat, maar het wij-zij-denken is iets wat in de mens zit. Wat me daarin vooral boeit is hoe mensen die eerst heel vredig samenleven opeens in elkaars vijanden veranderen. Dat zag je gebeuren in Joegoslavië, in Rwanda, in Azerbeidzjan, waar ik geboren ben. Ik deed er veel onderzoek naar voor ik met mijn roman begon. Je ziet het ook in Israël, waar ik speciaal voor het boek een half jaar woonde: hoe de tegenstellingen vergroten door nationalisme.

"Dat gaat overal op dezelfde manier: opeens treedt een machinerie in werking waarbij het nationalisme als een advertentie-campagne over een land of gebied wordt uitgeroerd. En dat slaat bijna altijd aan, mensen geloven in de *Blut und Boden*-gedachte. Binnen drie weken kunnen burens die nooit een probleem met elkaar hadden, elkaar het leven zuur maken. Of elkaar zelfs als scherp-schutter vanuit hun dakraam op de korrel nemen, of elkaars hoofd afhakken met machetes. Plotseling komt een ongelooflijke agressie vrij, dat zwaar gevoelde 'wij' tegen de 'anderen'. Daarom blijf ik verre van ieder nationalisme. Ik vind het een gevaarlijk politiek instrument."

Draait het in oorlogen niet meestal om religie: moslims tegen joden bijvoorbeeld?

"Niet in de oorlog van Nagorno-Karabach, die in 1988 begon en waarbij Armenen massaal werden vermoord. In Azerbeidzjan was een grote mix van verschillende geloven ontstaan. Ver genoeg van Moskou, in een grensgebied, konden joden en moslims prima met elkaar opschieten. In de hoofdstad Bakoe was tachtig procent van de huwelijken gemengd. Religie had net zo veel met de oorlog in Nagorno-Karabach te maken als links- of rechtshandigheid. Gevoelens tussen vegetariërs en vleeseters zijn tegenwoordig extremer. Het was een nationalistische kwestie, net als nu op de Krim.

"Vaak is een oorlog een afleidingsmanoeuvre. Als mensen alleen nog maar bezig zijn met hun kinderen die moeten vluchten of vechten, schenkt niemand nog aandacht aan wat er werkelijk gebeurt. Ten tijde van de oorlog in Nagorno-Karabach brokkelde de Sovjet-Unie af, er ontstond een machtsvacuüm en een aantal mensen kon zich extreem verrijken met handel in olie en gas. Dát gebeurde er. Geld is vaak de achterliggende reden."

Toch zijn veel mensen in West-Europa bang dat de vlam in de pan slaat door de tegenstelling tussen het christendom en de islam.

"Waarom roept een massa dat ze minder Marokkanen in hun land wil? In Duitsland is de religieuze tegenstelling in vijf jaar tijd opeens verschrikkelijk hot geworden. Wat me daar zo aan bevreemdt, is dat deze discussie helemaal losstaat van de Holocaust, die iedereen afkeurt. Niemand lijkt te beseffen dat het

vallig trof het de Joden. Daarna overkwam het opeens de Armenen.

"In mijn roman verwerkte ik een verhaal over het moeizaam verkrijgen van een bepaalde nationaliteit. Masja heeft twee studerende islamitische vrienden die geen visum voor Amerika krijgen en een van hen heeft zelfs geen Duits paspoort. Terloops laat ik zien hoe deze gekleurde jongens anders worden benaderd door hun omgeving. Een voorbeeld uit mijn eigen leven is aangepast in het boek terechtgekomen. Toen mijn ouders naar Duitsland kwamen, werden we opgevangen in een asielzoekerscentrum. Daar ging ik naar school met kinderen uit allerlei landen, waarvan er veel islamitisch waren. Die kinderen hadden ieder een kleurtje. Een keer raden wie als enige naar het gymnasium mocht, terwijl ze bepaald niet de beste was.

"In Duitsland is de discussie over immigranten inmiddels hoog opgelopen. Islamieten moeten worden uitgezet als ze niet voldoende geïntegreerd zijn. Als je achttien wordt, moet je kiezen welke nationaliteit je

'Vrouwen worden in de media altijd op hun schoonheid beoordeeld'

Een Rus is iemand die van berken houdt

Hoofdpersoon van *Een Rus is iemand die van berken houdt* is Masja, een joodse dertiger die geboren is in Azerbeidzjan en getraumatiseerd raakt tijdens de oorlog in Nagorno-Karabach. Op haar twaalfde verhuist ze naar Duitsland, waar ze vijf talen studeert en tolk wordt. Ze ontmoet er haar vriend Elias, die onverwacht overlijdt aan een verkeerd behandelde sportblessure. Daardoor komt al haar pijn los. Ze vertrekt naar het beloofde land Israël, waar ze niet verliefd raakt, maar wel flirt met man en vrouw tot ze volledig in het verleden verdwaalt.

Olga Grjasnowa, *Een Rus is iemand die van berken*

'Ik heb een blanke huid, ik ben Joods en ik heb Turkse vrienden. Als ik een nikab had gedragen, had jij me dan geïnterviewd? Was je überhaupt in mijn boek geïnteresseerd geweest?'

niet goed genoeg doet en niet in Duitsland thuis hoort, maar dat er wel wordt verwacht dat je beter presteert dan alle anderen. En dat geldt dan alleen voor de 'slechte' immigrant, want immigranten uit Amerika en West-Europese landen worden met open armen ontvangen. Het is een kwestie die mij ook raakt. Ik heb een blanke huid, ik ben Joods en ik heb Turkse vrienden. Als ik een nikab had gedragen, had jij me dan geïnterviewd? Was je überhaupt in mijn boek geïnteresseerd?"

Als uw hoofdpersoon een moslim was geweest, wat dan?

"Dan was iedereen erover gevallen dat zij én vrouw én agressief onafhankelijk én moslim-immigrant was. Als moslim zou Masja bovendien blasfemisch zijn omdat ze biseksuele gevoelens koestert. Dat had flink wat rumoer gegeven, het zou een leuk experiment zijn. Mijn volgende roman gaat over homoseksualiteit, naast nationaliteit ook zo'n thema waarmee mensen worden gemarginaliseerd en gereduceerd. Dat boek zal vast niet door de Russische censuur heen komen."

Wie zijn uw voorbeelden?

"Dat verschilt. De grote Russen zijn dat, zoals Tsjechov. Maar ik lees ook graag het werk van de Duitse journaliste Caroline Emcke, of van Sybille Berg en Zadie Smith. Vooral vrouwen ja. Nou? Vrouwen worden in de media steevast op hun schoonheid beoordeeld, of een *Fräulein Wunder* genoemd, alsof ze niet weten hoe ze een pen moeten vasthouden.

"Taiye Selasi is een extreem getalenteerde schrijfster, ongelooflijk slim, ze schreef met *Ghana ga weg* een prachroman. Ze is ook nog eens bloedmooi. In ieder interview wordt dat benadrukt. In de Duitse pers, de Amerikaanse, de Britse, overal. Waarom moeten wij weten wat een schrijfster voor kleren aanheeft? Of hoe haar huis eruitziet? Niemand interesseert dat een zier als het om een man gaat, maar bij een vrouw is dat de opening. En zodra een vrouw ouder is, wordt ze ook nog eens als lelijk weggezet, zoals Elfriede Jelinek. Je zou die journalisten een spiegel willen voorhouden. Wat doet het uiterlijk ertoe voor wat je te zeggen hebt? Ik kom gelukkig goed weg, ik ben niet mooi genoeg. Bij mij gaat het altijd over immigratie en de schrijversschool."

Tot slot: u gaat twee- of driejaarlijks terug naar uw geboortestad Bakoe. Verandert het land?

"Voor de rijken wellicht, ja. Die krijgen helikopters en andere onnutte dingen. Rijkdom wordt uitbundig gevierd in glossy magazines vol glorieuze verhalen. Maar onderaan bungelt een groeiende massa armen. In feite keren de middeleeuwen in vermomming terug.

"In Moskou en New York wordt de excessieve rijkdom net zo benadrukt. Maar ik heb in jaren niet meer zulke arme mensen gezien als vorige maand in de straten van New York. Ik reis veel en zie de kloof tussen rijk en arm in de westerse wereld groeien. Die zet zich overal door, zelfs in de voedselindustrie. Armen eten junkfood, rijken biologische rawfood. Hoe duurder, hoe beter. Rijkdom wordt gezien als een levensvervulling, als een bewijs van goed gedrag. Je hebt er recht op.

"Zulke ideeën zijn naar Azerbeidzjan gekomen, daar raken veel mensen van in verwarring. In de Sovjet-tijd kon je je niet laten voor-